

Nietzsche'de Decadence Kavramının Soykütüğü

Genealogy of the Concept of Decadence in Nietzsche

MEHMET TÜRKAN

Inönü University

Received: 04.10.2021 | Accepted: 17.12.2021

Abstract: Although decadence is primarily the corruption of instincts in the name of moral good and the weakening of the vital forces in the individual, it has not remained limited to this scope but infected the whole culture and civilization. However, when the debates on decadence are viewed, it is seen that they are mostly focused on moral decadence. With this article, we aim to reach a full portrait of Nietzsche's critique of decadence as far as possible by shedding light on the various manifestations of decadence in culture and civilization as well as decadence in the field of morality. This can also be called making a kind of genealogy of decadence. According to the philosopher, decadence is not only represented by idealist understandings that divide life into good and evil, tending to destroy "evil," which is the necessary leaven of life. But it is also represented by moralities and cultures and civilizations that emerged based on opposition to idealism. All of these contrasting thoughts form different symptoms of decadence. In this context, the article will try to reveal that the target of the philosopher's destructive critique does not solely consist of the morality produced by the idealist interpretation and the reflections of this morality, but his critique also targets modernism rising over the destruction of idealist morality and values as well as positivist and progressive understandings that are its derivatives, such as Socialism claiming that history progresses to an ideal future, Darwinism asserting that species are constantly evolving, Kantian moralism, democracy, romanticism, and an even more extensible list.

Keywords: Will to power, decadence, instinct, morality, genealogy

Giriş

"Özgür insan savaşıdır (...), özgür insanların en yüksek örneği, hep en yüksek direnişin kırıldığı yerde bulunmuş: Zorbalıktan beş adım uzaklaşmak kulluğun sakıncalı eşğine yaklaşmaktır" (Nietzsche, 2002b: 97). Özgür insan henüz gelmemiş, gelmekte olan üst insandır. Özgür insan yaşam dinamizminin doğal kaynağını oluşturan içgüdüleri henüz yozlaşmamış, dekadans ahlaktan sıyrılmış, iyinin ve kötünün ötesinden yaşama bakarak kendi değerlerini yaratan ve yaşamı olumlayan Dionysosçu insandır. Nietzsche bu özgür, üst insanın izini sürerken dekadansın tarihi ve farklı tezahürleri üzerinden yürür. Dekadansın tarihi insan özgürlüğünün varoluşsal kökenini oluşturan güç istencinin zayıflatılarak insanın bir sürü varlığına dönüştürülmesinin tarihidir. Bu dekadanzaşma tarihinin son halkasını Hedonizm bataklığında uyumuş pasif nihilistin çağı oluşturur. Nietzsche, dekadanzaşmanın tarihine eğilerek Sokrates'i bu tarihsel sürecin başlangıç noktasına yerleştirir: "Batı tarihini sürekli yükselen dekadans, gelen anı (modernliği) ise nihilizmin zirvesi olarak okuyan Nietzsche'ye göre bu tarihsel krizin soykütüğü Sokrates'e dayanmaktadır" (Işık, 2019: 780). Nihilizm dekadanzaşmanın sonucu ve parçasıdır, aşılması gerektirir. Lakin Nietzsche'ye göre, Sokrates'in akılla ideal bir alan yaratarak varoluşa karşı ikinci bir alan yaratımının en güçlü temsilcilerinden biri olarak tarih sahnesine çıkmasıyla, yaşamı olumsuzlayan bir medeniyet ve bu medeniyetin ahlak anlayışı arasında doğrudan bir bağ vardır. Lakin ona göre Sokrates'ten sonra yaşam artık neşe değil, acıyla haklılaştırılması gereken bir çiledir. Bu bağlamda Sokrates onun hasmıdır: "Çünkü güç iradesine/istencine değil, bilme istencine dayanan Sokratik kuramsal kültür ve insan, onun için restore edilmesi değil, alt edilmesi, yıkılması ve aşılması gerektirir" (Işık, 2019: 781).

Nietzsche'ye göre Sokrates'le başlayan ve yozlaştırdığı öğrencisi Platon ile birlikte sistematik bir forma bürünen dekadanzaşma süreci Hristiyan ahlakı ile en ağır şeklini almakla birlikte; Hristiyanlığa karşıt olarak gelişen modernizm ve modernizme karakterini veren pozitivizm ve ilerlemeci düşünce, sosyalizm, romantizm, demokrasi, mekanizm, Darwinizm gibi anlayışlar dekadanzaşmanın farklı alanlardaki tezahürleridir. Hristiyan Tanrı'nın ölümü ile son aşamasına ulaşan nihilizm ise bu dekadanzaşma sürecinin neticesi ve parçası olarak ahlakilik adına bireyin güçten düşürüşü ve bir

medeniyeti kendisi yapan değerlerin değerden düşmesi durumu olarak tanımlanır. Bu anlayışların tamamı gerçekliğin çoğul doğasını gözden kaçırır ve özü itibarıyla güç istenci olan yaşamın hilafına eğilimlerin gelişimine zemin sunarak insanı güçten düşüren, yozlaştıran dekadans anlayışlar olarak imlenir.

Hurrell'e göre Nietzsche, dekadansı; "bireysel ya da kültürel varlıktaki bileşen parçaların birliğinin bir eksikliği, bir tür *abenksizlik* (disunity), bireyde fizyolojik zayıflıkta vücut bulan bir tür "*hastalık-oluşumu*" (Mißbrathenen) olarak anlar" (Hurrell, 2019: 11). Nietzsche'ye göre bireylerin büyük çoğunluğunu bu fizyolojik tip oluşturur. Hastalık modernitenin doğru bir yorumunda öne çıkan semptomlarda kendini ifşa eder. Bu semptomların tezahürleri bireylerin ahlaki inançlarında, değerlerinde ve davranışlarında bulunur. Ahlaki dekadans bireysel dekadansın bir neticesidir. Ancak dekadansın taşıyıcıları sadece bireyler değil aynı zamanda toplumsal kültürlerdir. Nietzsche, terimi genellikle belirli bir perspektifi ve dekadans eğilimli baştan çıkarıcı bireyler tarafından yaratılan hastalıklı felsefeler, dinler, ahlaklar, bilimsel teoriler ve sanat eserleri gibi kültürel varlıkları tanımlamak için kullanır.

"Latince 'de-cadere' teriminden gelen dekadans (decadence), 'düşme' eylemine atıfta bulunur. Önceki bir canlılık durumundan çürüme veya düşüş; içgüdüsel bir dürtüden parçalanma veya yozlaşmaya doğru gitmeye karşılık gelir. Bozulma (decay), çöküş (decline) ve yozlaşma (degeneration), Nietzsche'nin "decadence" terimini açık bir şekilde kullanmaya başladığı 1888'den önce yayınlanan yazılarında kullandığı "decadence" ifadesi ile benzer anlamlara sahip terimlerdir (Hurrell, 2019: 1). Bu anlamda Nietzsche'nin dekadans kavramını eserlerinin kronolojisi içinde nasıl kullandığı tartışması dekadans tartışmasının bir parçası olarak ele alınmıştır. Conway'e göre Nietzsche, 1888'e kadar Fransızca dekadans terimini felsefi sözlüğüne dahil etmez ve yalnızca akıl sağlığının titrek alacakaranlığında, *Ecce Homo* ve *The Case of Wagner* gibi tanıklık kitaplarında öncelikle kendi sağlık durumuyla ilişkisinde dekadans kavramını açık bir şekilde tartışmaya açar ve dekadansın çağları, dönemleri, halkları ve bireyleri kuşattığına inanır ancak dekadans olgusunun bu boyutlarının ayrıntılı bir açıklamasını yapmaya cesaret etmez (Conway, 1995:77). Dekadans terimi yayınlanmış ya-

zılarında 1888'de geçmesine rağmen *Niedergang, Verfall ve Entartung* gibi ilgili terimleri 1886 gibi erken bir tarihte, *Zerdüşt* öncesi kitaplarına eklediği geçmişe dönük önsözlerinde kullanmıştır. Ancak *Zerdüşt* sonrası eserleri boyunca, terime doğrudan başvurur ya da doğrudan terimin kendisine değilse bile '*çöküş*' kavramına başvurur. Dolayısıyla dekadans sorunu tüm hayatı boyunca ona yük olmasına rağmen, ancak 1888'de bu meşguliyetin doğasına derinliğine ses veren açık bir kavramsallaştırmaya başvurur. Ruh sağlığının son yılında tamamı bir dekadans teorisinin ayrıntılarına katkıda bulunan beş kitap (*Wagner'e Karşı; Dionysos Dithyramboslar, Deccal, Ecce Homo, Nietzsche Wagner'e Karşı, Putların Alacakaranlığı*) yazmıştır (Conway, 1995:78). Bu eserlerinde Nietzsche, dekadans kavramını sadece ahlak alanıyla sınırlandırmaz; kavramı kültür, tarih, toplum, sanat, edebiyat, felsefe ve dini kapsayacak denli geniş anlamda kullanır. Dekadans bireyin ahlaki dünyasına bulaştığı kadar kültür, tarih, toplum, sanat, edebiyat, felsefeye de bulaşmış bir tür hastalıktır. Bu bağlamda "Nietzsche'nin felsefesi tedavi edici bir şekilde fiziksel, psikolojik ya da sosyal olan çeşitli hastalıklarla mücadele etmeyi amaçlar" (Er, 2019: 689).

Baykan'a göre Nietzsche düşüncesinde dekadans üç kategori altında incelenebilir: tabiatda dekadans, toplum hayatında dekadans, şahsın hayatında dekadans. Tabiatda dekadans; yaşamının, gelişmenin zorunlu sonucu olarak arta kalan çürüme ve eliminasyondur. Doğanın sonsuz bir döngü içinde güç için kendini yenisi, dinamik gücünü tazeleyiştir. Nietzsche'nin problem ettiği dekadans doğadaki bu sonsuz döngünün hilafına birey ve toplumun ideal hakikat adına dinamizminin yok edilmesidir (Baykan, 2000: 17). Bu anlamda birey ve toplum yaşamında dekadans, bireylerin ve toplumların gücünü ve dinamizmini yitirisi ile özdeşleştirilir. Dekadant bir toplum bireylerin gerçek ihtiyaçlarına cevap vermeyen, dinamizmini yitirmiş katılaşmış bir toplumdur. Dekadans, ahlakta; beden, içgüdülerin, duyguların hakir görülmesi, biyolojik gerçeklerin bastırılması, dinde; bu dünyanın küçümsenmesi Tanrı ve öte dünyanın yüceltilmesi, entelektüel alanda; duyulur dünyaya karşı ideal (noumenal) bir dünyanın koyulması, psişik alanda; vicdan azabı, günahkarlık duygusu, vücudu ve biyolojik fonksiyonları hakir görme, fizik alanda; sağlıklı bir yaşamın sonucu olarak çeşitli hastalıklara uğramış hastalıklı vücutlar şeklinde tezahür eder (Baykan, 2000: 18).

Güç İstenci ve Perspektivizm: İyi ve Kötünün Ötesi

Nietzsche'nin dekadans kavramının olabildiğince açık bir resmine ulaşmak için onun kontrast bir şekilde dekadansın arka desenini oluşturan *güç istenci* ve gerçekliğin çoğul doğasına dayanan *perspektivizm* kavramları ile *iyi ve kötünün* kaynağını nasıl açıkladığına bakalım. Nietzsche'nin ahlak, tarih, toplum, kültür ve medeniyette dekadans tartışmasının arka desenini Herakleitosçu sürekli oluş halindeki doğa anlayışı ve çoğul yapıdaki bu doğa anlayışına yaslanan perspektivizmi oluşturur. Zira Nietzsche'ye göre Herakleitos gürtültücü çocukların oyununa dikkat ederken Zeus'un oyununu, bir dünya yıkımının ve bir dünya oluşumunun ebedi şakasını görmüştü. Oluş ve yokoluş dünyasında "iyi" ve "kötü" şeyler yoktur; her yokoluşta bir doğuş, her doğuşta bir yokoluş vardır; ateş havanın ölümünü, hava ateşin ölümünü, su havanın ölümünü, tanrılar insanın ölümünü, erdem rezilliğin ölümünü, rezillik erdemin ölümünü yaşar. Bu durumda iyilik yok olan kötülük, kötülük yok olan iyiliktir. İyilikle kötülük, varlıkla yokluk gibi evrenin ahengi içinde birbirine karışırlar. Bu durumda en iyi olasılığın peşinden koşmak anlamsızdır. Lakin Zeus'un oyununda en iyi olasılık yoktur. Bütün olasılıklar eşit derecede iyidir (Weber, 1993: 22). Bu anlamda gerçekliğin çoğul doğası iyi ve kötünün ötesindedir. Deleuze'ün ifade ettiği gibi "en iyi rastlantıyı aramak rastlantının parçalarını efendiye dönüştürmektir. En iyi rastlantının peşinden koşanlar, rastlantının parçalarını efendi olarak konuşmak isteyen kölelerdir" (Deleuze, 2021: 45). Oysa Nietzsche'nin açtığı yoldan yürüyen Camus'un Dostoyeski'nin trajik kahramanı Krilov'un ağzından aktardığı gibi "Her şey iyidir" (Camus, 2011: 125).

Nietzsche'de gerçekliğin yapısı çoğul olduğu gibi özne de birbiriyle çatışan içgüdülerin karmaşasının kaynak olduğu bir yapıdır. Benin çoğul doğası, gerçekliğin özündeki çoğul yapının tezahürü olarak kendini gösterir. Doğada ve insan benindeki bu karmaşada öne çıkan eğilim ise "güç istenci"dir (Erdem, 2007: 11). Nietzsche'nin gerçekliğin çoğul doğasına uygun olarak geliştirdiği bu hakikat anlayışı perspektivizm olarak adlandırılır. Nietzsche'nin bu perspektivist bilinç anlayışına göre, "bilinçlilik organik yaşamın en son, en geç ortaya çıkan gelişimidir. Bu yüzden en eksik, en güçsüz şeydir. Bilinçten sayısız yanılsama kaynaklanır" (Nietzsche, 2003b: 49). Nihayetinde bilinç yanılsamasının bir neticesi olarak insan varoluşunun çoğul ve dinamik yapısının gözden kaçırılması dekadansın başlangıcıdır. Dekadans,

bilincin, insanın çoğul ve dinamik varoluşunu oluşturan içgüdülere karşı konumlandırılması ve içgüdülerin suçlu ilan edilmesidir. Oysa Nietzsche'ye göre yaşam masumiyettir, Herakleitosçu anlamda çoğulluğun, oluşun ve her şeyin masumiyetidir. Dekadans, sonsuz bir döngü olan bu arka desene aykırılık içinde yaşamı "iyi" üzerine tasarlayarak "kötü"yü yok etmeye yönelmekten doğar. Oluş halindeki dinamik doğanın ve insandaki kaynaklı içgüdüsel gücün, bu dinamik doğa ve insan anlayışı üzerinden yükselen bilincin perspektivist yapısının göz ardı edilerek içgüdülerle karşıtlık içinde konumlandırılmış bir bilinç ve hakikat anlayışının ve bu bilinçten doğan, dinamik doğayla tezat içinde statik/mechanik bir doğa tasavvurunun inşa edilmesidir. Bu bilinç anlayışı "iyi" ve "kötü"yü mutlak anlamda birbirinden ayırarak; "iyi"yi koruyan, kötüyü yok etmeye yönelen ve cezayla desteklenen katı toplumsal ve ahlaki maksimler icat eder. Bunun bedeli insan varoluşunun özünü oluşturan güç istencinde zayıflama ve nihayetinde insanın bir sürü hayvanına dönüştürülmesi olmuştur. Buna karşılık Nietzsche için "iyi, insanda güç duygusunu, güç istemini, gücün kendisini yükselten her şey; kötü, zayıflıktan doğan her şey; mutluluk, gücün büyüdüğü duygusu -bir engelin aşıldığı duygusudur" (Nietzsche, 2001b: 14).

Nietzsche, bir bütün olarak yaşamı güç istenci olarak açıklayan *Güç İstenci* adlı eserinde güç istencini, her biri güç istencinin farklı tezahürlerine karşılık gelen dört bölüm halinde ele alır: "Güç istenci tanıma olarak, güç istenci tabiatı var olarak, güç istenci toplum ve birey olarak, güç istenci sanat olarak" (Nietzsche. 2002a: 14). Kısacası güç istenci her yerdedir. Doğada, doğayı tanıma isteğimizde, toplum ve bireyde, sanatta güç istenci vardır. İlk kez *Zerdüş't*ün ikinci bölümünde *Kendini Altetme Üzerine* başlığı altında, efendi-uşak diyalektiği bağlamında güç istencini "bitmez tükenmez doğurgan hayat istemi" (Nietzsche. 1997: 125) olarak tanımlayan Nietzsche'ye göre buyurma ve söz dinlemenin her ikisinde de güç istemi vardır. Efendinin isteminde olduğu gibi uşağın isteminde de efendi olma istemi vardır. Uşağın vazgeçmek istemeyeceği tek haz olan bu istem daha güçsüzlere efendilik etme arzusu olarak tezahür eder. Küçüğün büyüğe boyun eğmesinde olduğu kadar büyüğün boyun eğmesinde, hayatını tehlikeye atmasında da güç istemi vardır: "Nerede özveri hizmet ve sevgi bakışları varsa, orda efendi olma istemi de vardır. Güçsüz dolambaçlı yollardan sokulur ka-

leye, güçlünün ta bağına, -ordan güç alır" (Nietzsche. 1997: 127). Güç istenci doğanın varoluşuna olduğu kadar insanın varoluşuna da içkindir. Güçlü şahsiyetlere ait olduğu kadar zayıflara, güçlü ya da zayıf bütün toplumsal sınıflara ve toplumda öne çıkan çıkan şahsiyetlere aittir:

a) Zulüm görenlerde, kölelerde, özgürlüğü ele geçirme iradesinde; amaç, kuruluşun elde edilmesinden ibaret görülmektedir; b) İktidara yürüyen güçlü bir toplumda, egemenlik iradesinde. Bu amaca hemen erişilemediği zaman, adalet, yani egemen sınıfla hak eşitliği istemekle yetinilir; c) En güçlülerde, en zenginlerde, en cesurlarda, en bağımsızlarda, insanlık, halk, gerçek, incil, Tanrı sevgisinde; acıma ve kendini feda etme v.b. biçimler altında: İnandırılmaktan, sürüklemekten, hizmetine almaktan, daha büyük bir güçlü yığınla içgüdüsel olarak birleşip ona yön vermekten hoşlanılır: Kahraman, Peygamber, Hükümdar, Kurtarıcı, Önder. (Cinsel sevginin de yeri vardır bunda: Onun istediği fedakarca bir şefkat dış görünüşü altında hüküm sürmek, sahip olmaktır" (Nietzsche, 2003c: 17-18).

Hayat ne denli yükseğe çıkarsa Nietzsche'nin Güç İstenci dediği şey o denli katıksız olarak ortaya çıkar. Yaşam dinamik değişim gücünü yükselişten devşirir. Bu irade mahvolmaktan ürkmeyen, daha da ötesi öyle durumlar vardır ki onların içinde mahvolmayı ister. Zira yaşam gücü için kendini yenidir (Nietzsche. 2002a: 17). O hep kendi kendini alt etmesi gerekendir: "Nerde yok olma ve yaprak dökümü varsa bakın, orda hayat kıyar kendine, -güç uğruna" (Nietzsche. 1997: 127). Yaşam gücü uğruna kendi yarattığına ve sevdiğine kıyar. Nietzsche için gerçek budur, "var olma istemi" değildir, zira var olmayan isteyemez. Bu durumda varolanın varlığı için çırpınması bir saçmalıktan başka bir şey olmayacaktır.

Yaşam olan yerde güç istemi olur, yaşam istemi değil. Canlı, bir çok şeyi yaşamdan üstün tutar, bu üstün tutmanın kendisinde zuhur eden ise güç istencidir. Bu bağlamda yaşam iyi ve kötünün ötesindedir. İyi ve kötü geçiciliğe aittir, her ikisi kendi kendilerini alt etmelidir. Bu yüzden iyi ve kötude yaratıcı olmak isteyen yıkıcı olmalı ve değerleri parçalamalıdır (Nietzsche. 1997: 128). İyi ve kötü yaşamın akışına aittirler, yaşam iyi ve kötünün arasına sıkıştırılamayacak kadar dinamiktir, doğada yok oluşun daha güçlü bir oluşa çağrıda bulunması gibi, iyi ve kötünün parçalanması daha güçlü değerlere çağrıda bulunur. Zira yaşamın iyi ve kötü arasına sıkıştırıl-

ması; ahlaklılık duygusunun, iyi ve kötünün kaynağının unutulmuş olmasından kaynaklanır: "Ahlaklılık, eski insanların zararlı ve yararlı sanılan eylemlerini yansıtır... ama ahlaklılık duygusu bu tür deneyimlerle değil, ahlakın eski oluşuyla, kutsallığıyla, tartışılmazlığıyla bağıntılıdır" (Nietzsche, 2001a: 27). Kuçuradi'nin ifade ettiği gibi, "çok eskiden geçerli kılınmış bir kurala veya geleneğe boyun eğmektir, (...) bir geleneğe, bir kurala bağlı olmak iyidir; kötü olan ise bundan kopmadır" (Kuçuradi, 1999: 12). Ahlaklılığın bu kökeni unutulunca, ahlaklılık adına, toplumda yeni ve daha iyi geleneklerin ortaya çıkmasına karşı direnç geliştirilir. Oysa Nietzsche'ye göre bütün ahlakların kökeni iğrenç küçük çıkarımlardır, kendinde iyi ve kendinde kötü olan bir şey yoktur: "Bana zararı olan şey *kötü* bir şeydir (kendi halinde zarar vericidir); bana yararı olan şey *iyi* bir şeydir (kendi halinde iyilik yapan ve yararlıdır). Bana bir kez ya da bir kaç kez zarar veren şey, kendi halinde ve kendiliğinden düşmandır; bana bir kez ya da birkaç kez yararlı olan şey, kendi halinde ve kendiliğinden dosttur" (Nietzsche, 2001a: 80).

Nietzsche'ye göre Sokrates-Platon ile başlayan geleneksel metafizik düşünce, gerçekliğin temel belirlenimi olan "karışımı" görmezden gelmekle; gerçekliğin iyi ve kötü ötesi yapısını gözden kaçırmış ve karışımı bir tür kirlenmişlik olarak kabul etmiştir. Varlık oluş halinde olmayıp kımıltısızdır ve değişime teslim olmuş dünyayla aynı anlama sahip değildir. Duyular ve akıl arasındaki keskin ayrıma dayanan bu gerçeklik anlayışına göre duyularla aklın uyumsuz olması insanı her birinin ilişkin olduğu iki ayrı gerçekliğin tasarlanmasına götürmüştür. Varoluştaki karışım ve sürekli oluşun üstünü örten bu anlayış, değerler alanında ahlaki ikicilik olarak adlandırılan, iyinin ve kötünün keskin çizgilerle birbirinden ayrıldığı iki ahlaki alanın inşasına ulaşmıştır. İyilik ve kötülük mutlak anlamda karşıttır. İyilik yalnızca iyilikten kaynaklanabilir. Oysa Nietzsche'ye göre "iyiliğin yalnızca iyilikten kaynaklanabileceğine inanan kimse ahlaki bakımdan fanatiktir" (Granier, 2005: 47). Ona göre bu ahlaki fanatizm artık dolaylı ya da doğrudan ızdırap veren her şeyi kötülük terimiyle mahkum ederek yaşamı olumsuzlamıştır. Lakin Kılıç'ın da ifade ettiği gibi "Kendinde iyi/kötü (...) olarak adlandırılacak bir şey yoktur. Ama bu anlamda iyi ve kötü kavramları geldikleri yer unutturularak belirli bir amaç için kullanılmaktadır" (Kılıç, 2019: 72).

Nietzsche'ye göre bu anlamda geleneksel Batı metafiziği deneyimledi-

ğimiz dünyanın muğlaklığına, dönüşüm ve çeşitliliklerinin aldatıcı bir görünüm olduğuna hükmederek tamamen farklı bir örgütlenme tahayyülü olan öte dünya düşüncesine ulaşmıştır. Bu ikinci düşünme gerçekliği olumlu-olumsuz, iyi-kötü şeklinde ayırmaya çabalar. "Bu arındırıcı çabanın bedeli ise içgüdüler, tutkular, arzulardan vazgeçmek olmuştur" (Granier, 2005: 47). İyilik ve kötülüğün birbirine karşı bu şekilde konumlanması insanın güçten düşürülmesinin idealist temelini oluşturur. Bu tarz ikinci bir değerler konumlanması -birbirini iten iki kuvvet- Nietzsche için yaratılışın zorunlu mayası olan kötülüğün yok edilmeye çalışılmasıdır. Bu olumsuz kötülüğü ortadan kaldırma çabası insanın kendini aşma yönündeki dirimsel ilkesini öldürmekle ve bireyi aşağılık ve güçten düşürülmüş bir *sürü* insanına indirgemekle sonuçlanmıştır. Bu anlamda dekadans güç istencindeki yozlaşma ve çöküşün ifadesi, yaşam dinamizmini oluşturan güç istencindeki zayıflamanın farklı tezahürlerinin genel bir kavramsallaştırılmasıdır.

Nietzsche'yi yaşamı güç istenci olarak tanımlamaya götüren yolun başlangıcında Avrupa insanlığının derin çaresizliği olarak ifade ettiği nihilizm yer alır. Nihilizm, erdem adına Avrupa insanlığının güçten düşürülüşünün, dekadansın bir sonucudur. Erdem, insanın yaşamsal etkinliğini zayıflatan bir bilgidir. Bu bağlamda Goethe'nin "Etkinliğimi arttırmadan ya da doğrudan doğruya canlandırıp (yaşamıma) bir şey katmadan bana yalnızca bilgi veren her şeyden nefret ediyorum" (Nietzsche, 2003a: 24) sözünü öne çıkararak esas olanın salt bilgi değil, yaşamsal etkinliği arttıran bilgi olduğunu ifade eder. Zira ona göre insanda tabii olan erdem değildir, tabii olan içgüdü ve teessüri heyecanlardır. Bu içgüdü ve teessüri heyecanlar insanı güçlü yaşamsal aktivitelere yönlendirirken, salt erdem insana yaşamsal aktivitelerini sınırlandırmasını ve olabildiğince zayıflatmasını telkin eder. Bu içgüdü ve teessüri heyecanların yerini "*erdem*"e bırakmasını istemek insan soyunun varoluşsal olarak yozlaştıran ve güçten düşüren dekadans değerlere çağrıda bulunur. Bir erdem kendi buluşumuz olmadığında, yaşamımız tarafından belirlenmediğinde yaşama zarar vermektan başka bir şey değildir. O bu formülasyonun en güçlü temsilcisi olarak Kant'a işaret eder: "Kant'ın olmasını istediği gibi, salt "*erdem*" kavramı karşısındaki bir saygı duygusundan çıkan bir erdem, zararlıdır. "Erdem, "ödev", "kendi başına iyi", kişisel-olmayan, genel geçer nitelikte iyi -uydurmadır bütün bunlar" (Nietzsche, 2001b: 22). Kuçuradi'nin ifade ettiği gibi "kendi başına iyi ya da kendi başına fena/kötü

olan eylemlerin olabileceğine inanmak; bütün bunlar moralin tabiiliğini yitirmesidir" (Kuçuradi, 1999: 17). Bu anlamda Kant, Nietzsche için Alman dekadansının felsefe olmuş halidir. Nietzsche, erdemin bu yaşam karşısı formülasyonundan doğan dekadans değerler karşısında kendi yıkıcı ödevini "tabiat dışı hale gelen ahlak değerlerini onların doğal ahlaksızlığına indirgemek" (Nietzsche, 2002a: 165) olarak belirler.

Nietzsche'nin Kendi Dekadansı ve Felsefenin Ödevi

Dekadans sadece kendi dışındaki bireylere ve topluma bulaşmamıştır, aynı zamanda Nietzsche'nin kendisine de bulaşmıştır. Kendisine bulaşmış dekadansın tedavisini bütün bu alanlara yayılmış olan dekadansın doğru bir teşhisinde gören Nietzsche, dekadans durumunu dışsal bir bakışın nesnesi olarak değil, aynı zamanda kendi üzerine yönelmiş bir bakışın nesnesi olarak ele alır. *Ecce Homo*'da bireyde dekadansı (gerileme, düşkünleşme) kişilerin bir tür kavramsallaştırılması olan ermiş, bilge, Mesih kavramlarıyla ifade eden Nietzsche, kendi yaşamını da dekadansın sürecin bir parçası olarak tartışmaya açar. Ancak Nietzsche kendisinin bunu geride bıraktığını, artık yüseklerle çıktığını ve bunu *Zerdüşt* üzerinden gerçekleştirdiğini öne sürer (Nietzsche, 1999: 9). Nietzsche *Ecce Homo*'da bu başarısının kökenini kendi varoluşunun Dionysosçu tarzına dayandırır: "Şimdiye dek erdemli diye saygı gören insan türüne tam karşıt bir yaradılıştayım. Feylesof *Dionysos*'un çömeziyim ben; ermiş olmaktansa satır (*Dionysos*'un yoldaşı doğa tanrıları) olmayı yeğ tutarım" (Nietzsche, 1999: 7). Nietzsche'nin kendi varoluşunu bu tarzda tanımlaması, onun gerçek dünyaya karşı uydurulmuş olduğunu söylediği ideal dünyayı yıkma ödevini omuzlarına yükler:

İnsanlar ideal bir dünya uydurdıkları ölçüde gerçeğin değerini, anlamını, doğruluğunu harcadılar. 'Gerçek dünya' ile 'görünüşte dünya', açıkçası: uydurma dünya ile gerçek... İdeal denen şey şimdiye dek gerçeğe bir ilenmeydi; bu yolla insanlık en derin içgüdülerine dek aldatıldı, yalana boğuldu; yükselişinin, geleceğinin, gelecek üstüne yüce hakkının güvenceleri saydığı ters değerlere taptı giderek (Nietzsche, 1999: 8).

Kendi dekadant kişiliğini ve yeniden doğuşunu esasen kendi talihi saydığı babasının ölümüyle başlatan Nietzsche, bedensel bünyesinde ortaya çıkan hastalıkların (bitkinlik, mide rahatsızlıkları, görmede zayıflama) kendi-

sinde saptanmamış bir yerel dekadans hali olarak tanımlar. Ona göre kendisindeki bu hastalıklar yaşama gücündeki artış ya da azalışla paralel bir şekilde gelişmiştir. Bu bir çeşit dekadans çevrimidir ve dekadansı öncelikle kendisindeki bu çevrimden bilmektedir. Bu bağlamda o hem bir dekadant hem tam karşıtıdır. O bu özel durumunun kanıtı olarak kötü durumlarda içgüdüleriyle hep doğru kurtuluş yollarını seçmiş olmasını gösterir. Nietzsche, bu minvalde şöyle der: "Toptan düşünürsek sağladım; bir ayrıklık, bir özel durumdu dekadantlığım" (Nietzsche, 1999: 14-15). O, bu özel durumda hekimlerin kendi hastalığını teşhis edememesinden şikayet eder ve kendi kendini iyileştirdiğini öne sürer. O tüm iyi şeyleri sağlık isteminde kurmuştur. Dirim gücünün en zayıf olduğu zamanda kötümserlikten kurtulmuştur. Onu öldürmeyen şey daha da güçlendirmiştir. O kendi dekadansı hakkındaki çözümlemelerini dekadans durumdan kurtulmuş olduğunun kanıtı olarak sunar: "Sözün kısası, bir dekadant karşıtıyım ben: Çünkü deminden beri kendimi betimliyorum" (Nietzsche, 1999: 15).

Sonuç olarak Nietzsche, dekadans kavramına, hem bir medeniyetin hem de bir filozof olarak kendi özel durumuna -aynı zamanda tüm felsefe- ışık tutmak için başvurur. Ancak Batı Avrupa kültürünün çürümesi, Nietzsche için hep birincil endişe kaynağı olmuştur. Ona göre Batı Avrupa kültürü, Sokrates ile başlayan bir çaba içinde, amacı en zayıf insan tipini korumak olan varoluş gerekçeleri yaratmış ve bu gerekçeler, bu daha zayıf türün acımasız gerçeklikten korunmasına yardımcı olmuştur. Zayıf insan türü lehlerine olan bu durumun sürdürülmesi ve güvence altına alınması için statik doğrular yaratmıştır. Nietzsche'ye göre bu bir ebedi hakikat yanılsamasıdır. Bu ebedi hakikat yanılsamasını sürdürmeye çalışmak hem benlik hem de toplum için yıkıcı sonuçlar doğurmuştur. Örneğin Scott, bunu yüzmeyi bırakan köpek balığının durumuna benzeterek yüzmeyi bırakan köpek balığının öleceği gibi, gelişmeyi bırakırsa kültürlerin de öleceğini söyler. Nietzsche'nin kendine görev biçtiği nokta burası olmuştur. On dokuzuncu yüzyıl Avrupa kültürünün hastalığını teşhis etmiş ve kendini Batı kültürünün doktoru olarak ilan ederek; Batı kültürünü bu dekadans hastalığından kurtarmanın kendi felsefi görevi olduğunu düşünmüştür. (Scott, 1998: 59)

Scott'a göre Nietzsche yaşamı olumlamak ve Avrupa medeniyetinin içine düştüğü nihilizm krizini aşmak; modern ahlakın pençesine düşmüş,

zayıf, güçten düşürülmüş dekadans bireylerin ve toplumların yeniden güç kazanması için gerekçeler yaratılması gerektiğinde en büyük sorumluluğu filozofun omuzlarına yükler. Zira ona göre ahlaklarımız artık bize varoluş gerekçeleri sağlamaya hizmet etmiyordu. Tam aksine modern ahlaklar bizde yalnızca bu dünya ve genel olarak insan türü için belirli bir yorgunluk oluşturmuştur (Scott, 1998: 61). Filozof, "insanın genel gelişimi aşmak" için gerekli olan varoluş gerekçelerini yaratmaktan sorumludur. Çünkü hayatta keşfedilecek doğal bir anlam yoktur ve bu yüzden onu yaratmalıyız. İnsan türü için asıl sorunumuzun acı çekmek olmadığını, acı çekmenin açıklanamazlığı olduğunu iddia eden Nietzsche'ye göre acı çekmek için gerekçeler yaratabileydik, bireysel yaşamlarımızı onaylayabilirdik ve acıyı yaşamın gerekli, hatta arzu edilen bir parçası olarak görebilirdik. Olumlama hayatın anlamsızlığına rağmen yaşamaya değer olduğunu ilan etmektir (Scott, 1998: 60). Filozofun bu görevi onu trajik bir kişiliğe dönüştürür, çünkü ne taşıyabileceği ne de üzerinden atamayacağı bir yükü vardır. Bu yük pekâlâ iyileştirmeye çalıştığı dekadans hastalığı olabilir. Bu anlamda filozof varoluş gerekçeleri olarak değerler yaratan ancak yarattığı değerlerle insan türünün dekadansını derinleştiren kişiliktir. Zira yaşama uygun değerler belirlemek için kişinin yaşamın dışında konumlanması gerekir. Yaşamın içinden bakarak ulaşılabilecek her belirleme kişiyi problemin tarafı ve konusu yapar. Filozofu trajik kişilik yapan ödevin bu paradoksal yapısıdır.

Bireyde Dekadans: "Us-Erdem-Mutluluk" Formülü

Bütün bir medeniyete ve kültüre yayılmazdan önce dekadans, bireydeki doğal gücün tezahürü olan içgüdülerin çöküşüne, yozlaşmasına karşılık gelir. "*Putların Alacakaranlığı*"nda Nietzsche, dekadansı sürekli olarak, çeşitli ifadelerle "içgüdülerin yozlaşması"nı (Instinkt-Entartung) içeren organik bir bozukluk olarak veya içgüdülerin bütünlüğünün bozulması" (Conway, 1995:78) olarak tanımlar. Ayrıca bu iki tanımlamayla paralel bir şekilde iki dekadans formülü sunar: İçgüdüsel olarak kendisi için zararlı olanı seçmek ve içgüdülerle savaşıma ihtiyacı. Onun *Decca*'da de ifade ettiği gibi: "Bir canlıya, bir türe, bir bireye, içgüdülerini yitirmişse, kendisine zararlı olanı seçiyor, yeğliyor, yozlaşmış derim. "Yüce duyguların", "insanlık ideallerinin" bir tarihi -olası ki bu tarihi anlatmak da bana düşecek- insanın neden böyle yozlaştığının açıklaması olurdu neredeyse" (Nietzsche, 2001b:

16). Tüm bu metinlerde Nietzsche, dekadansı, bireylerin içgüdülerinin bozulması veya sapması olarak nitelendirir. Nietzsche özellikle 1886'dan itibaren, dürtü/içgüdü temelli bir insan failliği modeli kabul eder ve bilinçli amaç, irade ve eylemleri bu içgüdüsel, yaşam çekirdeğinin türevsel tezahürleri olarak ele alır. Bu nedenle insanda bilinç halini alan düşünce, bilincin en yüzeysel ve en kötü kısmını oluşturur. Çünkü yalnızca bu bilinçli düşünce, kelimeler yani iletişim işaretleri şekline bürünür. Bilincin bu yapısı, Nietzsche için bilinci insan varoluşunun en zayıf halkasına dönüştürerek dil ve doğal gerçeklik arasında gittikçe büyüyen bir mesafeye işaret eder. Bu şekilde yorumlandığında, bilincin "yüzey ve işaret dünyası", Nietzsche'yi tüm hayvan etkinliklerini canlandıran görünmez, bilinçsiz dürtüler ve dürtülerde konumlandığı insan failliğinin hakiki kaynaklarına doğru yönlendirir. Nietzsche'ye göre başlangıçta iki zar arasında gerilmiş gibi ince olan tüm iç dünya genişleyip derinlik kazandı ve aynı ölçüde dışa boşalma olarak engellendi. Böylece bilinç son derece verimsiz bir iç düzenleme organı olarak zuhur etmiştir. Ona göre gereksiz miktarda sinir enerjisi tüketen bir çabayı içeren bilinç temelde gereksizdir. İnsanlar bu abartılı lüksü karşılayabilmek büyük bir bedel ödemiştir. Bu bedel yaşamın olumsuzlanması olmuştur (Conway, 1995:79-80). Bu bağlamda "dünyanın asıl değeri olan duyulara, oluşa, değişime, bedene ve insan içgüdülerine karşıt bir biçimde; duyuyu-üstü olan "iyi", "Tanrı", "öz", "merhamet", "hakikat", "doğru" gibi kavramlar öne çıkarılmıştır" (Dürre, 2020: 84).

Nietzsche'nin bilincin içgüdü karşıtı yapısı üzerinden geliştirdiği dekadans eleştirisi esas olarak Antik Yunan, Hristiyanlık, Yahudilik ve on dokuzuncu yüzyılı kapsar. Daha önce vurgulandığı gibi Sokrates'i Yunan dekadansının en üst örneği olarak gören Nietzsche, altıncı yüzyıldan kalma muhteşem Yunanistan'ın yıkımından herkesten çok Sokrates'i sorumlu tutar. Huszar'ın iafe ettiği gibi Sokrates, müzik karşıtı, lirik karşıtı, sanat karşıtı, anti-Dionysos teorik insandır ve hayata karşı olumsuz tutumunda esasen anti-Greek'tir. Soyut kavramlara ve diyalektiğe takıntılıdır; kabalığı, sürekli tartışmasında kendini gösterir. Onda haz ve içgüdü yoktur ve teorik tartışmada kanıtlanması gereken şeyin çok da değerli olamayacağı farkına varmaz. Sokrates, trajik dünya görüşünden teorik olana ve Yunan yaşamında drama ve şiirden mantık ve ahlaka geçişi ifade eder. Bu anlamda sanata karşıdır ve etiği yüceltir, felsefe tarihindeki "en tuhaf formül" olan "Uz

= *Erdem* = *Mutluluk*" formülünden o sorumludur (Huszar, 1945: 260-261).

Nietzsche'ye göre Sokrates'in *us-erdem-mutluluk* arasında kurduğu bu denge kendisinde varolan dengesizliğe karşı duyarlılığının kontrast bir tezahürüdür. "Sokrates'teki yozlaşma (decadence) yalnızca doğal eğilimlerdeki verimsizlik ve karmaşadan gelmiyor: Onda mantıksal bir çöküntü, kemik yapısından kaynaklanan bir bozukluk da kendini gösteriyor: 'Sokrates'in Daimonu' denen dinsel olarak yorumlanan işitme dengesizliğini unutmayalım" (Nietzsche, 2002b: 23). Ona göre *us-erdem-mutluluk* formülü Sokrates'in bu hastalıklı yapısının ürünüdür. Öğrencisi Platon, hocasının izinden yürüyerek ahlakı bu hastalıklı yapıya bağladı: "*Us-erdem-mutluluk* budur: Sokrates'in ardında yürünmeli, karanlık tutkulara karşı sürekli bir aydınlık gündemde tutulmalı -us aydınlığı. (...) Doğal güdüler, usa aykırı yönelmelerden büsbütün sıyrılmalı..." (Nietzsche, 2002b: 25).

Nietzsche'ye göre erdem, insanın yaşamsal gücünü oluşturan içgüdülerle karşıtlık içinde bilinç gelişiminin en üst noktasını oluşturur. Onun "yozluğu/dekadansı en güçlü bir biçimde duyduğu yer" (Nietzsche, 2001b: 16) bilincin erdem olarak düşünüş olduğu noktadır. Lakin ona göre *us-erdem-mutluluk* formülü trajik olanın, Dionysosçu ruhun ölümünü ifade eder. Lakin Sokrates usu yaşamın karşısına koyar ve yaşamın us tarafından haklılaştırılması gerektiğini savunarak yaşama karşı Apolloncu bir tutum geliştirir. Böylece Sokrates trajik insana karşıt, kuramsal insana dönüşür. Sokrates'in Apolloncu mutluluk ahlakı yaşamı erdem adına idealize etmekle yaşamın zorunlu mayası olan acıyı olumsuzlar. Oysa Dionysosçu trajik insan, acıyı olumlar ve kişinin hazzına dönüştürür. Dionysos, yaşamın tüm engelini yıkan ve tüm kısıtlamaları görmezden gelen akışın simgesidir. Varoluşun tüm karanlığı ve dehşeti içinde utkulu biçimde onaylanmasıdır. Buna karşılık ölçünün, kısıtlamanın ifadesi olan Apollon ise olgusalılık üzerine estetik bir peçe örtterek ideal bir biçim ve güzellik dünyası yaratmanın ifadesidir (Copleston, 1998: 157). Nietzsche'nin ifadesiyle "Apollon ölçünün, ışığın, dengenin; Dionysos ise coşkunun içten dışa doğru yaratıcı taşkınlığın, müziğin tanrısıdır" (Nietzsche, 2003a: 24).

Huszar'a göre Sokrates'in geliştirdiği bu Apolloncu tutum yalnızca altıncı yüzyıl Yunanistan'ını dekadansa sürüklemekle kalmamış, aynı zamanda Platon'u Yunan kültürünün içgüdüsel temellerine, bedene, trajediye, tüm tezahürlere ve yaşam sevgisine düşmanlaştırarak yozlaştırmıştır.

Nietzsche, Pre-Sokratik Yunanistan'ı yeniden keşfedene kadar neredeyse tamamen unutulmuşken; en büyük tarihsel etkiye sahip olan Sokrates ve Platon'un Yunan kültürünü yozlaştırmış olmasını üzüntüyle fark eder. Ona göre Platon'un içgüdü ve yaşam düşmanlığı, dikkati başka bir dünyadaki insanın kaderine yoğunlaştırmış olması, bu yozlaşmış Yunan kültürü, Hristiyanlığın zeminini hazırlamıştır. Bu bağlamda Nietzsche, Hristiyanlığı "halkın Platonculuğu" olarak adlandırır. (Huszar, 1945: 261).

Kara Vicdan ve Dekadansın Tezahürü Olarak Özgeci Ahlak

Nietzsche için halkın Platonculuğu dediği Hristiyanlıkla birlikte bütün bir medeniyete yayılan dekadanslaşma süreci toplumla girilen ilişkide bireyin sürekli bir borçlu olarak konumlandırılmasıyla doğrudan ilişkilidir. Birey toplum içinde dışarıdan gelecek huzursuzluklardan korunmuştur. Ancak bunun bir bedeli vardır. İnsan dış dünyanın tehlikelerine karşı kendisini koruyan bir yapı olarak topluma borcunu içgüdülerini bastırarak öder. Toplum kendisine olan borcu ödemenizi bekler, aksi halde alacaklı olarak ödetebildiği kadar ödetmek için cezaya başvurur: "İnsan ve hayvanlarda genel olarak cezayla sağlanan şey, korkunun artması akıllı tutumun güçlendirilmesi, arzuların denetlenmesi olmuştur. Böylece ceza insanları evcilleştirmiş ama onu daha iyi yapmamıştır" (Nietzsche, 2010: 99). Nietzsche, cezayla dirençsiz bırakılmış, ürkütülmüş insanın ehilleştirilmesinin bir neticesi olarak gelişen ruh haline "*kara vicdan*" der. Bir tür hastalık olan kara vicdanı insanda yaratan baskıcı güç toplumdur. Kara vicdan dekadant insanın ruh halidir. Kara vicdanın yaratılması ile insanın kendi içgüdülerine karşı savaşı başlamıştır. Bu savaş, hayvansı geçmişinden koparılmanın bir sonucu olarak "kuvvetinin", sevincinin, korkusunun, çirkinliğinin dayandığı eski içgüdülere karşı bir savaştır. Bu savaş öncelikle Nietzsche'nin en temel içgüdü olarak gördüğü "özgürlük içgüdü"üne karşıdır. Dış dünyadan kaldırılmış bu özgürlük içgüdü öfkesini kendinden çıkarır ve böylece "*kara vicdan*" tamamlanmış olur (Nietzsche, 2010: 103).

Nietzsche'de *unutma*, mutluluğun, sevincin, umudun kaynağıdır; unutma olmadan yeni şeylere yer açılmaz. Lakin ona göre bellekte "durmadan acı veren şey" kalır. Dekadans ahlakın temeli durmadan hatırlanan bu acıdır. Çileci ahlakın temeli olan bu düşünce hiç ortadan kalkmaz ve zamanla sabit bir forma sokulur ve derin düşünmenin temelini oluşturur.

Bu açıdan Alman tarihine eğilerek korkunç ölüm cezalarına bakan ve buradan yaşanan büyük acıların insanı nasılda akla, derin düşünmeye götürdüğüne işaret eder: "Derin düşünme denilen bu tüm iç karartıcı şeyler... Nedenli çok kan ve zulüm yatıyor, bütün bu iyi şeylerin altında" (Nietzsche, 2010: 81). Dekadans ahlakın temeli olan "suç", "vicdan", "ödev", "ödevin kutsallığı" gibi kavramlar kan, zulüm ve acının sürekli hatırlanmasından doğan bu derin düşüncesin ürünüdür: "Bu dünya, temelindeki belli bir kan ve işkence kokusunu asla tümüyle yitirmedi" (Nietzsche, 2010: 81). Bu dekadans ahlaktan kurtulmak isteyen insan, geçmişin zulümlerini acı bir hatıra olmaktan çıkarmalıdır. Karamsarlık ve *unutmama* dekadanlığın özellikleridir ve bu özelliklerin taşıyıcısı modern insandır. Oysa Nietzsche için zulüm ve kan, acı bir hatıra olmaktan öte eski insanın büyük şenlik sevincini oluşturmuştur. Zira ona göre "zulümsüz şenlik olmaz. İnsanın kendi gerçekleştirdiği zulümden utanmadığı günlerde dünyadaki yaşam karamsarların varolduğu şimdiki dönemden daha eğlenceliydi" (Nietzsche, 2010: 83).

Bu minvalde Nietzsche, kara vicdan kavramının unutmamaya ilişki bağlamında Freud'un bilinçaltı kavramına işaret ederek Freud'un "*bilinçaltı*" dediği bastırılmış acı verici hatıraların alanına "*kara vicdan*" adını verir. Kara vicdan içgüdülerin acıyla bastırılmasıyla oluşan "*ruh*" denilen alandır. Dışa boşaltılamayan güçlerin içte yarattığı, kişinin kendi kendini mahkum ettiği, kendi zindanıdır. Kara vicdana tutulmuş insan, güçten düşürülmüş, bilinci bastırılmış korkuların gölgesi altında ezilmiş, güçsüz ve en hafif işlerin bile altında kalkamayacağını düşünen insandır. Kara vicdanın şekillendirdiği bu dünyada düzenleyici bir bilinçdışına teslim olmuş ve içgüdülerin yaşamsal gücünü yitirmiştir. Dışarıya boşaltılamayan tüm bu içgüdüler içe dönerek "ruh/bilinç" denilen şeyi geliştirir. "İçgüdülerin dışarıya boşaltılması engellendikçe "ruh/bilinç" denen şey gittikçe genişler, derinlik ve yükseklik kazanır" (Nietzsche, 2010: 100).

Nietzsche'ye göre içgüdüsel anlamda kişinin kendine zararlı olanı seçmesi olan "dekadans formülü" Hristiyanlık, kişiye kendinden nefret etmeyi; özellikle içgüdülerinden nefret etmeyi, diğer insanların geçmiş günahlarının kefareti için hayatını özverili bir şekilde başkalarına hizmet etmeyi ve onlara acımayı adamayı öğretir. Zira insan dikkatini kendine vermeye layık değildir. Bu ahlakı yaratan rahip liderlerin kendi kendini

yok etmeyi bir değer ve görev işareti haline getiren, bencil olmamaya mutlak bir değer atfeden ve egoizmden nefreti öne çıkaran bu ahlakı Nietzsche "*benliksizlik*" olarak adlandırmıştır (Scott, 1998: 61). Scott'a göre, bu "*benliksiz*" ahlak anlayışı Kantçı ahlakta modern ifadesini bulmuştur. Bu benliksiz ahlakta güdülere ilgisizlik, bireyin arzu ve ihtiyaçlarının değersizleştirilmesi, kişinin kendi çıkarını aramaması öne çıkan özelliklerdir. Bu özellikler "Benim bir değerim yok" önermesinde ifadesini bulur. Daha sonra hiçbir şeyin değeri yoktur, hayatın hiçbir değeri yoktur şeklindeki zayıf pesimistin (pasif nihilistin) bakış açısına bürünür. Bu bakış açısına sahip dekadant bireylerde yaratma, iyi işler yapma yeteneği kullanım eksikliğinden körelmiştir (Scott, 1998: 61).

Dekadansın bir sonucu olarak ortaya çıkan bu benliksizlik *özgeci ahlak* olarak tezahür eder. Bu ahlakta Tanrı'ya, ölümsüzlüğe ve özgür iradeye olan inançları zayıflar için metafizik iyileştirici reçeteler olarak yorumlayan Nietzsche'ye göre, bu metafizik reçeteler bireyin kendi iradesiyle hakiki bir ben olmasını engeller. Lakin bireysel iradelerinin zayıflığından dekadanslar *özgeci* bir ahlak üretir. Bu Nietzsche'nin "*benliksiz*" ahlak dediği şeydir. Bu kişiler çilecilik, acıma, zayıflığı bir erdem haline getirirler (Hurrell, 2019: 20). Nietzsche için *özgeci ahlak* (Alturistische Moral) eskiden yaşamın baharı sayılan bizim için zehreden, ben tutkusunun çöktüğü bir dekadans ahlakıdır. Ona göre kimi din, kimi felsefe olarak (Schopenhauer) ortaya çıkan *özgeci* ahlakta "Ben bir değer değilim" duygusu hakimdir. Değerli bir nesne yoktur, yaşam da bir değer değildir (Nietzsche, 2002b: 92). Bu anlamda Schopenhauer'in *özgeci merhamet-ahlakı* (Mitleids-Moral) ahlakta bir dekadans-yozlaşma devinimidir ve Hristiyan ahlakıyla derin bir yakınlık içindedir (Nietzsche, 2002b: 95). Bu merhamet ahlakı güç istencinin zayıflatılmasına ve ızdıraba yol açar: "Merhamet etme, eğer gerçekten ızdırıp veriyorsa. Zararlı bir duygulanım da her kendini kaybetme gibi bir zayıflıktır. Dünya-daki ızdırabı arttırır" (Nietzsche, 2001a: 115).

Nietzsche'nin içgüdüleri yaşamın merkezine koyması onu hedonist yapmaz. O *hedonizm* karşıtıdır. Lakin yaşam salt haz olarak idealize edilemez. Yaşam haz olduğu kadar acıdır, iyi olduğu kadar kötüdür, yaşam bunların karışımıdır. Doğru tutum her ikisinin olumlanmasıdır. Yaşamın haz olarak idealize edilmesi, dünyevi olarak ulaşılamayacak bir hedefin peşin-

den koşturur. Nietzsche'ye göre Hristiyanlık, hedonizmden doğan mutsuzluğu telafi etmek için cenneti icat etmiştir. Hristiyanlık bu nedenle bir tür uhrevi hedonizmdir ve bu başka bir dünyaya duyulan ihtiyaç Nietzsche için her zaman bir dekadans tezahürüdür. Bu bağlamda düşünüldüğünde Nietzsche'nin probleminin cennet ya da cehennem tasavvurları ile olmadığı, yaşamın hatalı bir yorumunun neticesi olan ve yaşamı bir karışım olarak olumlamayan bir yoruma itiraz ettiği söylenebilir.

Huszar'a göre bu minvalde Hristiyan dekadant, geceleri bir muhasebeci gibi odasında tek başına oturur, bir masanın üzerine çömelip bu dünyanın acılarını ve zevklerini dikkatle sıralar ve her zaman borç tarafının alacak tarafına ağır bastığını fark eder. Hedonizme dayalı bu pesimizm yaşamı reddeder, lakin acının tam bir toplamı zevkten daha büyüktür. Bu pesimizm türü, duygu ve dürtü korkusunu paylaşan, rahatlık ve sükunet arayan doktrinler; Stoacılık, Epikürcülük, Budizm ve Schopenhauer felsefesinin temelini oluşturur. Tüm bu diğergamlık özlemi, acı korkusu ve mutluluğa duyulan özlem, dekadans semptomlarıdır. Schopenhauerci pesimist artık acı çekmeyi reddeder. O, yaşam olmayanı yaşama tercih eder ve Nirvana -ölmeden kendini yavaş yavaş öldürmek- nihai hedefi haline gelir (Huszar, 1945: 261-262). Bu anlamda *Ahlakın Soykütüğü*'nde, Nietzsche, Alman felsefesindeki çileci idealleri Alman filozofların "ızdıraptan kurtulmak" istemeleriyle açıklar. Ona göre insanlık tarihinin erken dönemlerinde, birçok insan hınç duygusundan muzdaripti. Onların ızdırabı, kötü durumlarından sorumlu olduklarına inandıkları güç sahiplerini cezalandırmak istemeleri ancak ölüm korkusuyla bunu yapamamalarıydı. Çileci rahip hınç duygularını içe çevirerek görünüşte onları iyileştiriyor, ancak bu tedavinin bedeli dekadans ahlakın toplumun her tarafına bulaşması olmuştur (Domino, 2019: 2341). Nietzsche, *Güç İstenci*'nde bireyde gelişen dekadansın en genel tipleri olarak şunları sıralar:

1. İnançta şifalandırıcı ilaçları seçmek tercih edilir ki, bu bitkinliği hızlandırır; buna Hristiyanlık dahildir, (...).
2. Tenbirlere karşı direnme gücü yitirilir, rastlantılarla kayıtlandırılır. Yaşantılar müthiş bir oranda kabalaştırılır ve büyütülür. ... Buna bütün bir ahlak türü dahildir, merhameti ağzından düşürmeyen diğerkam ahlak dahildir.
3. Sebep ve sonuç birbirine karıştırılır: Dekadans fizyolojik olarak görmemek ve onun sonuçlarında hasta kendini hasta hissetmenin asıl sebebi olarak görülür; buna bütün dindarane ahlak dahildir.
4. İnsan

artık içinde acı çekmeyeceği bir ruh durumun özlem duyar. Hayat filhakika bütün hastalıkların sebebi olarak görülür, bilinçsiz, duygusuz durumlar (uyku, baygınlık) bilinçli durumlarla karşılaştırılmaz derecede daha değerli bulunur, öyle tespit edilir; bundan yöntem bilimi ortaya çıkarılır (Nietzsche. 2002a:40)

Nietzsche'nin ortaya koyduğu bu dekadans tipleri ışığında Hurrell, Nietzsche'de bireysel dekadansın üç şekilde formüle edildiğini öne sürer. İlk formül bir fizyolojik dejenerasyon biçimi olarak içgüdülerle savaşmak zorunda olmaktır. Dekadant kişi, dürtülerinden ve içgüdülerinden yararlanamaz, sadece onlara karşı savaşılması gereken bağımsız ve dış bir güç olarak tepki gösterir. Dekadans, hem enerjinin hem de bu enerjiyi kontrol etmek için merkezi, düzenleyici bir gücün eksikliği olarak kendini gösterir. Dekadansın ikinci formülasyonu bireyin kendisini irade zayıflığı ve nihilizme taşıyan zararlı içgüdüler-dürtüler benimsemesidir. Örneğin, bireyin arzu ve ihtiyaçlarının önemini değersizleştiren özgecil güdüler tarafından yönlendirilir. Yanlış inandığı için, hayatı iyileştiren, hayatı teşvik eden şeylere karşı hayatı reddedenleri seçer: "Ölüm isteği" için bir özlem ya da "hiçlik istenci", dekadantlar artık zorluklarla yüzleşemedikleri için içgüdüsel bir yaşam nefreti ve yaşamdan çıkma isteği geliştirirler. Nihayetinde dekadans yaşama karşı eğilimdir. Dekadansın üçüncü formülasyonu anti-gerçeklik formülüdür. Hoşnutsuzluk duygularının zevk duygularına üstünlüğüne vurgu yapan formül, önceki ikisinin sonucunu ve nihai ürününü ifade eder (Hurrell, 2019: 14-19). Nietzsche, bu dekadans tipleri ve formülasyonları ışığında dekadansın semptomları olarak şunları sıralar:

1. Kuşku dekadansın bir sonucudur. Tıpkı ruhun sefahati gibi. 2. Ahlakların bozulması dekadansın sonucudur (irade zaafı, kuvvetli münebbihlere ihtiyaç).
3. Tedavi yöntemleri, psikolojik ve ahlaki tedavi yöntemleri, dekadansın seyrini değiştirmezler, onlar onu engellemezler, onlar fizyolojik olarak sıfır mesabesinde dirler. 4. Nihilizm bir sebep değildir, tersine dekadansın mantığıdır. 5. "İyi" insan "kötü" insan dekadansın sadece iki tipidir. Onlar bütün ana fenomenlerde (olaylarda) birbirlerini tutarlar. 6. Sosyal soru dekadansın bir sonucudur. 7. Hastalıklar, her şeyden önce sinir ve ruh hastalıkları (beyin hastalıkları) güçlü doğanın direnme gücünün var olmadığının emaresidir (Nietzsche. 2002a: 39-40).

Dekadansın Bilim, Kültür ve Medeniyette Tezahürleri

Daha önce belirtildiği gibi dekadans bireyde içgüdülerin hilafına gelişir ve zayıfların icat ettiği dekadans değerlerle yaygınlaşarak bütün bir medeniyet ve kültüre bulaşır. Nietzsche için temel sorulardan biri de zayıfların dekadansı tüm insan uygarlığının hastalığı olmasını sağlayacak denli güçlülere de bulaştırmayı nasıl başardıklarıdır. Nietzsche, bu noktada en etkili araç olarak eğitimin denetlenmesini görür. İnsan ahlakını iyileştirme bayağı altında kamufle edilen bu dekadans pedagoji, aslında insanı evcilleştirmeye çalışır. Granier'in ifadesiyle: "Enerjik ve tutkulu doğaları, çalışkan, uslu ve vasat sürü hayvanlarına dönüştürmeye çalışır" (Granier, 2005: 37). Ruhban sınıfının bu yoldaki en büyük icadı günahkârlık olmuştur. Ruhbanlar günahkarlık üzerinden insanı aşağılayarak ruhlarını esir almışlardır. Ve bunun bir neticesi olarak dekadans, bireyi aşarak bütün bir medeniyete; bilim, tarih, toplum, kültür ve sanatı; kısacası bütün bir medeniyeti kapsayacak denli yayılmıştır. Dolayısıyla Nietzsche'nin keskin usturasının hedefinde sadece Hristiyan ahlakı yer almaz, Hristiyanlığa tepki olarak doğmuş olan modern bilim, kültür ve medeniyeti oluşturan anlayışlar da onun keskin usturasının hedefinde yer alırlar.

O, bu bağlamda sosyalizminin halkların eşitliği, sınıf mücadelesi gibi devrimci ahlakçılığın kavramlarını dekadans kavramlar olarak ilan eder ve bunları insana karşı yürütülen mücadelenin araçları olarak anlar (Nietzsche. 2002a:14). Granier'in ifadesiyle: "O tarihin ve ilerlemenin kutsanmasının olduğu kadar kollektivist, zorunlu mutluluk savunucusu kılığına bürünmüş olan devrimci ahlakçılığın tehlikelerini de gayet iyi görmüştür" (Granier, 2005: 41). Zira ona göre dekadans bir tutumun ifadesi olan bu kavramsal-laştırmalar bireyi değersizleştirilip bireysel sorumluluk ikinci plana itmiştir. Esas olan toplumsal kurtuluştur, birey bu mücadeleye yaptığı katkı oranında bir değere sahiptir. Birey ikinci plana düşmüştür. Oysa birey-toplum ilişkisinde sorumluluk hakkında Nietzsche sosyolojisinde şu söz öne çıkar: "Sadece tek tek insanlar kendilerini sorumlu hissederler" (Nietzsche. 2002a: 15). Ona göre toplumu güçlendirmek adına bireyin güçten zayıflatılması aynı zamanda sorumluluk duygusunun da zayıflamasıyla sonuçlanmıştır.

Öte yandan dekadans, daha önce de belirtildiği gibi, doğa açısından

mahkum edilecek bir durum olmayıp hayatın büyümesinin zorunlu bir sonucudur, hayatın doğması ve ilerlemesi gibi zorunludur. Onu ortadan kaldırmak da insanın elinde değildir. Nietzsche bu açıdan da sosyalist sistemcileri eleştirinin hedefine koyar. Ona göre sosyalistler şartlar oluştuğunda kendilerinin etkisinde erdemsizliklerin, hastalığın, cürmün, fuhşun artık büyümeyeceğini sanmaları utanılacak bir görüştür. Bunların hiçbiri ortadan kaldırılamaz. Bunlara karşı ahlaki savaş naiflikten başka bir şey değildir. Böyle düşünmek hayatı mahkum etmektir (Nietzsche. 2002a: 38). Ona göre sosyalizm dahil tüm ideolojiler şimdiye kadar dekadansın sonuçlarını sebepleri olarak telakki etmiştir. Bu hatanın bir neticesi olarak yozlaşmanın kendisiyle mücadele edilmiştir. Oysa yozlaşmanın kendisiyle mücadele edilemez, o zorunludur, her çağa ve ulusa özgüdür. Mücadele edilmesi gereken, bu hastalığın organizmanın sağlıklı kısımlarına kanla sürüklenmesidir. Ancak insanlık bunun aksini yaparak dekadansın bütün organizmaya yayılmasına yol açmıştır. Bu yayılmaya karşı ilaç olarak düşünülen şeyler ise sadece belli etkilere yatıştırıcı görevi görmekten başka bir işe yaramamıştır. Şifaya kavuşturulduğu iddia edilenler sadece dekadantların belli bir tipini oluşturmaktan öteye gitmemiştir (Nietzsche. 2002a:39). Nietzsche, bu bağlamda şifalandırıcı bir formül olarak sunulan "özdeşlik/eşit haklar" düşüncesini de dekadans bir yol olarak görür. Lakin ona göre "insanla insan, durumla durum arasında uçurum var, tiplerin çokluğu, istenç, hep kendi olmak, kendini yükseltmek için bizim ayırım görkemi (Pathos der Distanz) dediğimiz durum her güçlü çağa özgüdür" (Nietzsche, 2002b: 96).

Nietzsche demokrasiyi de dekadansın bir siyasal örgütlenişi olarak görür: "Demokrasi her çağda örgütlenme gücünün çöküş biçimidir: Ben buna daha önce İnsanca Pek İnsanca I, 318 de çağdaş demokrasiyi, 'Alman Devleti' gibi tüm eksikliğiyle, devletin çöküş biçimi olarak gösterdim. Birtakım kuruluşlar vardır, bunların istenç, içgüdü, buyruk türünden olmaları gerekir" (Nietzsche, 2002b: 98). Ancak ona göre demokrasi "iktidar kullanmadan, boyuna işlenmiş yasaya uygun bir baskı ile kralı, imparatorluğu içi boş duruma getirmek (...), kendiliğinden bir yok oluşa götürmekten" (Nietzsche, 1995: 115) başka bir şey değildir. Demokrasinin kalbi parlamentarizm "sürü hayvanının kendisini efendi haline getirdiği bir araçtır" (Nietzsche, 2002a: 368). Nietzsche, demokrasi eleştirisi bağlamında kendi ça-

ğında gelişen çağdaşlığı/liberalizmi dekadansın güçlü bir ifadesi olarak görür. Ona göre "bağımsızlık savı, özgür gelişim, bırakın yapsınlar anlamında pek öfkeli işler yapıldı, dizginler salıverildi. Ancak bu da dekadansın belirtisidir: Bizim çağdaş 'özgürlük' kavramımız içgüdüsel bir soysuzlaşmanın kanıtıdır artık" (Nietzsche, 2002b: 100).

Yaşamın her yanında olduğu gibi, sanatta da dekadans eğilimler güç kazanmıştır. Nietzsche bu eğilimi romantizm olarak işaretler. Nietzsche, romantik sanatçılar Sainte-Beuve, Balzac, Hugo gibi romantik yazarları dekadansın temsilcileri olarak görür. Ama bunların en temel esin kaynağı ve en önemlisi olarak Rousseau'yu görür. Nietzsche Romantizm'de Rousseau etkisini "kaba saba biçimde en derindeki içgüdülerle ve Rousseau'nun hınç duygusuyla bir yakınlık vardır: O halde romantikler çünkü her romantizmin altında horlayan ve yutmak isteyen, Rousseau'dan kaynaklanan bir öç alma duygusu vardır" (Nietzsche, 2002b: 74) şeklinde ifade eder. Fransız romantik edebiyatında dekadans problemini ele alan Smith, bu hususta ortak bir tanımın güçlüğüne karşın, tanımlarda öne çıkan uzlaşmalar olduğunu söyler. Bu tanımlarda edebi dekadans yaratıcı dehanın eksikliği olarak görülmüş; bilgelik ve analitik ruh genellikle dekadansın yaratıcılıktan yoksun dehasıyla ilişkilendirmiştir. Birlik ve uygunluk duygusunu yok etme eğilimi olan bilgelik, dekadans edebiyatın temel unsuru olarak kabul edilmiştir. Dekadans yazar, eserinde yeri olmayan çeşitli ezoterik parçaları dahil etme ilmini sergileme arzusuyla hareket eder. M. Guyau bu durumu "Bilgelik çağı ve daha az aktivite" (Smith, 1953: 641) şeklinde özetler. Romantik edebiyatta dekadans, yaratıcı yeteneklerde bir düşüşe karşılık olarak belirlenmiştir. Bu dekadant edebiyatın bir özelliği olan yenilik, yaratıcılıktan ziyade mevcut kalıpların abartılmasının sonucu olan bir tür tuhaftır. Dekadant romantik gerçek yaratıcı bir yeteneğe sahip olmaktan ziyade kaynaklarını çarpıtan ve abartan, abartıyı ihtişamla ve tuhaflığı gerçek orijinallikle karıştıran kişidir. Yeni yollar arayışından kaynaklanan biçime aşırı vurgu, edebi dekadansın semptomudur. Aynı zamanda ilham yerine stilin ikame edilmesi dekadans edebiyatın öne çıkan özelliğidir. Bu edebi dekadans abartılılıkla ilişkilidir, biçim temel edebi kaygı haline gelmiştir. Bu dönem şairlerinin biçim zenginliği sadece içerik yoksulluğunu gizlemeye yarar (Smith, 1953: 642). Özellikle en sık atıfta bulunulan abartılı biçimsel öğeler, kelime haznesi ve

söz dizimidir. Edebiyatın kelimeleri kullanma becerisi; hiçbir şey söylemeyen sözlerden başka bir şey değildir. Zamanın en büyük yazarı emrinde en çok kelime olan kişidir. Romantik dekadantların kelime dağarcıkları o kadar değişikliklere uğrar ve o kadar anlaşılabilir olurlar ki gelecek nesiller için anlaşılabilir hale gelirler (Smith, 1953: 643).

Romantizmin bu sanat anlayışına karşılık Nietzsche için sanat bir biçim kaygısı değil, bireyin dünyasından taşan bir fizyolojik coşkudur. Sanatın kaçınılmaz fizyolojik ön koşulu bu "coşku"dur. Coşku olmadan sanat olmaz. Coşku bütün bir makinenin ilk devindirici gücüdür. O birbirine karşıt iki türlü coşku kabul eder: Apollanca ve Dionysosça. Apollanca coşku her şeyden önce gözü devindirir ve böylelikle görüş gücünü sağlar. Buna karşın Dionysosça coşkuda toplu bir devinim, sürekli bir değişim vardır. "O habire değişir" (Nietzsche, 2002b: 78). Dionysosçu sanatta nesnelerden yansıyan bir güzel yoktur. Nesnelerde yansıyan insandır. İnsandan bağımsız, bir temasının konusu olan güzel bir dünya yoktur. "Güzel yargısı insan türünün kendini beğenmişliğidir (...), insan dünyayı insanlaştırdı: Hepsini bu ..., yalnızca insan güzeldir, başka hiçbir nesne güzel değildir: Her estetik bu saltık duruma dayanır" (Nietzsche, 2002b: 83-84).

Nietzsche, doğaya ve topluma olguların penceresinden bakan Pozitivist bakışı dekadans kültürün ürünü olarak görür. Pozitivist bakış, sürekli değişen doğanın dinamizmini, olayların bir kereliğini ve dünyanın sayısız anlamının olduğunu görmez. Pozitivist bakış onun perspektivizmine aykırıdır. "Düpedüz olgular yoktur, sadece yorumlar vardır. Biz "zati" olarak hiçbir olguyu tespit edemeyiz. Belki öyle bir şeyi istemek saçmalıktır" (Nietzsche, 2002a: 251).

Nietzsche, mekanizm ve nedensellik ilkesine dayanan günümüz tabiat araştırmalarını da dekadans bakışın ürünü olarak görür. Onun tabiat felsefi makalenin başında da ifade edildiği gibi dinamizm ve gücü esas alan bir tabiat felsefesidir. Makinecinin sadece denge durumlarını tespit edebileceğine inandığı yerde, Nietzsche dinamizm ve gücü, tekrarı gördüklerine inandıkları yerde, yaratışı görür. Ona göre "olayın akışı içinde hiçbir şey tekrarlanmaz, basit bir kimyasal değişim bile olsa her şey bir kereliktir" (Nietzsche, 2002a:15). Bir şeyin düzenli olarak cereyan etmesinden onun zorunlu olarak cereyan ettiği sonucunu çıkarılamaz. "Mekanik zorunluluk

bir olgu bağlamı değildir: biz onu neden sonra olayın içine yorumladık. Olayın formüle edilebilirliğini olayın üzerinde hükmeden bir zorunluluğun sonucu olarak yorumladık. (...) Zorunluluk bir olgu bağlamı değildir, tersine bir yorumdur" (Nietzsche, 2002a: 278).

Nietzsche'ye göre, Darwin'in organik yaşamı yorumlama biçimi dekadant bir nitelik arz eder. Darwin'in organik hayatın yorumunda dış hal ve şartların etkisine aşırı bir şekilde değer atfetmesine karşı olan Nietzsche'nin bu dinamik, biçimden biçimlendiren, yaratıcı güçlere geçiş yapan tabiat felsefesine göre bir organdan yararlanış bir organın gelişimi açıklayamaz. Zira Darwin'in iddiasının aksine Nietzsche için "organizma içten dışa doğru biçimler yaratan muazzam zorlayıcı bir gücü ifade eder" (Nietzsche, 2002a: 319). İnsanın evcilleştirilmesinin Darwin'in iddiasının aksine bir değeri yoktur; yalnızca bir yozlaşmaya, zayıflamaya yol açmıştır: "Vahşi insan doğaya geri dönüştür. Ve belirli bir anlamda onun tekrar sağlığa kavuşturulmasıdır, 'kültürden' kurtarılarak şifaya kavuşturulmasıdır" (Nietzsche, 2002a: 339). Darwin'in insan ırklarının evrimsel bir *ilerleme* içinde olduğu iddiası dünya üzerindeki en akılsızca iddiadır: "Daha yüksek canlıların daha aşağı canlılardan gelişmiş olmaları şimdiye kadar hiçbir hal ile ispatlanmış değildir" (Nietzsche, 2002a: 340).

Nietzsche, İngiltere ve Fransa'da bu anlamda el üstünde tutulan toplumbilime bu anlamda katı bir karşıtlık içinde durur. Ona göre buralarda gelişen toplumbilim çöküş-oluşumunu (Verfals-Gebilde) bir tecrübe olmaktan çıkarıp bu içgüdüsel çöküş durumunu toplumsal bir değer yargısı örneğine dönüştürmüştür. O bunun en tipik örneği olarak sosyal Darwinizmin temsilcisi Herbert Spencer'i görür: "Herbert Spencer bile bir dekadant/yoşlaşmacıdır -özgeciliğin utkusunda övgüye değer bir odak görüyor!..." (Nietzsche, 2002b: 96).

Dekadans kavramı "gerileme" kavramı ile birlikte aynı zamanda tarih teorilerinin de odağında yer alan temel bir kavram olarak ele alınmıştır. Tarih ya sürekli olarak bir ilerleme ya da gerileme ve çöküşü (decadence and decline) barındıran döngüsel bir zamansallık olarak yorumlanmıştır. Döngüsel tarih anlayışında zamansallık dekadansı barındıracak şekilde; gençlik, büyüme, olgunluk ve çöküş dönemlerini içerecek şekilde organik durumların nesnel bir ifadesi olarak ele alınır. Kökleri Giambattista Vico üzerinden

Augustine ve Polybius'a kadar uzana Oswald Spengler ve Arnold Toynbee'nin tarih anlayışları ilerlemeci anlayışlara karşıtlık üzerinden kurgulanan ve dekadansı içeren döngüsel bir zamansallık anlayışına karşılık gelirler (Morley, 2004: 573).

Günümüzde dekadans kavramını çağın ruhunu kodlamak için başvuru- rulan küreselleşme kavramı ile ilişkilendiren yorumlara rastlamak da mümkün. Örneğin Lomnitz'e göre, küreselleşme dekadansın bir sonucudur. Küreselleşme ulusal kimliğe alternatif bir kurumsal temel geliştiren ve bir ulusu güçten düşüren, bir topluluğun genel olarak zayıflamasını teşvik eden dekadans bir ideoloji ya da pratik olarak yorumlanmıştır. Çünkü dekadans ideolojilerin ortak özelliği insanlara yanlış umutlar veya hedefler sunarak zayıflıklarını teşvik etmek olmuştur. Bu dekadans yorumu Nietzsche'nin Yahudi-Hristiyan geleneğinde köklenen ahlaki dekadans yorumunda köklenir. Nietzsche'nin suçluluk duyguları ve ölümden sonra daha iyi bir yaşam vaatleriyle arzuladığımız şeyleri formüle etme ve bunun için çaba gösterme kapasitemizi altüst eden Yahudi-Hristiyan geleneğindeki ahlaki dekadansı eleştirmesinin nedeni tam da bu, insanın ahlakilik adı altında güçten düşürülmesidir. Bu bağlamda küreselleşme Yahudi-Hristiyan geleneğine benzer bir şekilde, yanlış bir umut karşılığında ideologların ve dışarıdan gelenlerin koşullarını kabul etmek olarak yorumlanmıştır (Lomnitz, 1994: 258).

Sonuç

Sonuç olarak Nietzsche'de yaşamın ontik temelini oluşturan "*güç istenci*"nin kırılması ve insanın ahlaki açıdan köleleştirilmesi durumunu ifade eden bir kavramsallaştırma olarak dekadans, yaşamın iyi ve kötü ötesi trajik anlamının görmezden gelinerek, yaşama iyi ve kötü kategorileri üzerinden bakarak yaşamdan trajik olanın kovulmasıdır. Trajik bakış iyi ve kötünün ötesinde yaşamın bir bütün olarak olumlanmasıdır. Oysa Nietzsche'ye göre Batı medeniyeti Sokrates'le birlikte trajik bakışı terk ederek yaşamın zorunlu mayası olan "*kötü*"yü yok etmeye yönelmiştir. İnsanda kötü olan içgüdülerdir. İnsanda gücün ifadesi, yaşamın kaynağı olan içgüdülerin *erdem* adına kötü ilan edilerek yaşam olumsuzlanmış ve neşe olmaktan çıkarılmıştır. Bu anlamda Batı medeniyeti tarihi bir dekadanzaşma tarihidir. Bu bağlamda Nietzsche felsefesi bir bütün olarak bu dekadans sürecinin modern

Batının birey, kültür ve medeniyetindeki semptomlarının teşhis ve betimlemesi olarak kabul edilebilir. Dekadans bireye olduğu kadar bilim, kültür ve medeniyetin bütününe bulaşmıştır.

Sokrates'le başlayan Batı metafiziği geleneğini yıkmak için yola çıkmış olan modern pozitivist anlayışlar, Kant ahlakçılığı, Darwinizm, determinizm düşüncesi, demokrasi düşüncesi, dönemin güçlü sanat anlayışı romanizm gibi geleneksel batı kültür ve metafiziğine karşıt olarak zuhur eden modern anlayışlar da dekansın farklı tezahürlerini oluştururlar. Bunların tamamı özü güç istenci olan bireysel ve toplumsal yaşamın yozlaşmasına yol açan anlayışlardır. Bu nedenle Nietzsche'nin geleneksel metafizik temelli ahlak anlayışlarına getirdiği keskin eleştiriler modernizmin haklılaştırılmasına zemin sunmaz. Ancak bazen ideolojik kaygılarla, bazen de bir ihmalin sonucu olarak Nietzsche'nin geleneksel metafizik karşıtı düşüncelerinin öne çıkarılmak suretiyle modern ahlak, bilim ve kültüre getirdiği dekadans eleştirisinin göz ardı edildiğini söyleyebiliriz. Oysa makalede de görüleceği gibi Nietzsche'nin keskin usturasının hedefinde Sokrates'le başlayan dekadans, geleneksel batı medeniyetinin karakteri olduğu kadar modern medeniyetin de karakterini oluşturur.

Nietzsche'yi yaşamı güç istenci olarak tanımlamaya götüren yolun başlangıcında son aşamasını "Tanrı öldü" metaforuyla imlediği nihilizm yer alır. Nihilizm de dekadansın bir parçasıdır. Bu nedenle birey ve medeniyete bulaşmış dekadandan kurtulma çabası nihilizmden kurtulmayı da kapsar. Lakin nihilizm Nietzsche'nin üzüntüyle baktığı bir çaresizliğin ifadesi ve insanlığın kurtulması gereken bir durumdur. Nihilizm *üst insanın* gelişile aşılabacaktır. *Üst insanın* gelişinden hemen önceki dünyadaki son insan nihilizmin insanıdır. Bu son insan dünyadaki en hor görülesi insandır. Son insan bitkin düşmüş, değersizleşmiş ve köleleşmiş, Tanrının ölümü felaketi karşısında "mutluluk" bataklığında kokuşmuş bir yaşam sürdürmeyi tercih eden, kahramanca dövüşmektense soysuzca haz almayı tercih ettiği için uyanık olduğuna inanan, en uzun süre yaşayacak tüketim toplumunun hedonist insanıdır. Bu anlamda Nietzsche "Tanrı'nın ölümünü" kimi yanlış anlamalarla sanıldığının aksine sevinçle karşılamaz. "Tanrı'nın ölümü" Nietzsche'nin kişisel hastalığı da olan dekadansı ortadan kaldırmak bir yana insanlık için ahlaki felaketin en ağır şeklini ifade eder. Zira Hristiyan Tan-

rı'nın ölümüyle bütün değerler değerden düşmüş, Avrupa insanlığı hedonizm bataklığına sürüklenmiştir. Bu noktada yanıtlanması gereken soru şudur: Nietzsche, bireydeki gücün ve özgürlüğün ifadesi olan içgüdülerin hilafına gelişen özgeci, dekadans bir ahlaka karşı olduğu kadar hedonist ahlakın alkışlanmasına da karşı ise *üst insan* hangi değerlerin habercisidir?

Kaynaklar

- Baykan, Fehmi. (2000). *Nietzsche'nin Felsefesi*. İstanbul: BilgeSu Yayıncılık.
- Camus, Albert. (2011). *Sisifos Söyleni*. (Çev. Tahsin Yücel). İstanbul: Can Yayınları.
- Copleston. (1998). *Felsefe Tarihi, Nihilizm ve Materyalizm*. İstanbul: İdea Yayınevi.
- Conway, Daniel W. (1995). The Economy of Decadence. *Journal of Nietzsche Studies*, Spring 1995, No. 9/10, American Nietzsches. Penn State University Press. <https://www.jstor.org>.
- Deleuze, Gilles. (2021). *Nietzsche ve Felsefe*. (Çev. Ferhat Taylan). İstanbul: Norgunk Yayıncılık.
- Domino, Brian. (2019). Nietzsche on Depression and Décadence. *Philosophical Practice*, July 2019, 14.2: 2341-53, Miami University.
- Dürre, Mazlum. (2020). Nietzsche'nin Nihilizm Söylemi. *Felsefe Arkivi*, Sayı: 52, 2020. İstanbul University Press.
- Er, Sadık Erol. (2019). Cioran'ın Nietzsche'si . *Özne Dergisi*, 31. Kitap, Güz 2019. Konya: Çizgi Kitabevi Yayınları.
- Erdem, Hüseyin Suphi. (2007). *Nietzsche, Perspektivizm, Anlam ve Yorum*. Van: Bilge Adamlar Yayınevi.
- Granier, Jean. (2005). *Nietzsche*. Çev. Işık Ergüden. Ankara: Dost Yayınları.
- Hurrell, David. (2019). *An Analysis of Nietzsche's Conception of Decadence*. Ph Dt hesis The Open University
- Huszar, George. (1945). Nietzsche's Theory of Decadence and the Transvaluation of all Values. *Journal of the History of Ideas*, Jun., 1945, Vol. 6. University of Pennsylvania Press. <https://www.jstor.org>.
- Kılıç, Yavuz. (2019). Nietzsche'de "Decadence" Fenomeni. *Özne Dergisi*, 31. Kitap, Güz 2019. Konya: Çizgi Kitabevi Yayınları.
- Kuçuradi, İonna. (1999). *Nietzsche ve İnsan*. Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu.
- Morley, Neville. (2004). Decadence as a Theory of History. *New Literary History*,

- Autumn, 2004, Vol. 35, Forms and/of Decadence. The Johns Hopkins University Press Stable. <https://www.jstor.org>.
- Nietzsche. (1995). *Gezgin ile Gölgesi*. Çev. İsmet Zeki Eyüboğlu. İstanbul: Broy Yayınları.
- Nietzsche. (1997). *Böyle Buyurdu Zerdüşt*. Çev. Turan Oflazoğlu. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Nietzsche. (1999). *Ecce Homo Kişi Nasıl Kendisi Olur*. Çev. Can Alkor. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Nietzsche. (2001a). *Tan Kızılığı*. Çev. Hüseyin Salıhoğlu&Ümit Özdağ. Ankara: İmge Yayınevi.
- Nietzsche. (2001b). *Deccal*. Çev. Oruç Aruoba. İstanbul: Hil Yayıncılık.
- Nietzsche. (2002a). *Güç İstenci*. Çev. Sedat Umran. İstanbul: Birey Yayıncılık.
- Nietzsche. (2002b). *Putların Alacakaranlığı*. İstanbul: Say Yayınları.
- Nietzsche. (2003a). *Tarihin Yaşam İçin Yararı ve Yararsızlığı Üzerine*. Çev. Nejat Bozkurt. İstanbul: Say Yayınları.
- Nietzsche. (2003b). *Şen Bilim*. Çev. Levent Özşar. Bursa: Asa Kitabevi.
- Nietzsche. (2003c). *Aforizmalar*. Çev. Ali Akdeniz. İstanbul: Babil Yayınları.
- Nietzsche. (2010). *Ahlakın Soykütüğü*. İstanbul: Say Yayıncılık.
- Scott, Jacqueline. (1998). Nietzsche and decadence: The revaluation of morality. *Continental Philosophy Review* 31: 59–78, 1998. Kluwer Academic Publishers. Printed in the Netherlands.
- Işık, Sever. (2019). Mantıkçı Despot, Anti Yunan ve Dekadan: Nietzsche'nin Sokrates'i ya da Sokrates'in Suretleri, *Özne Dergisi*, 31. Kitap, Güz 2019. Konya: Çizgi Kitabevi Yayınları.
- Smith, James M. (1953). Concepts of Decadence in Nineteenth-Century French Literature. *Studies in Philology*, Oct., 1953, Vol. 50, No. 4. University of North Carolina Press. <https://www.jstor.org>.
- Lomnitz, Claudio. (1994). Decadence in Times of Globalization. *Cultural Anthropology*, May, 1994, Vol. 9, No. 2. Published by: Wiley on behalf of the American Anthropological Association. <https://www.jstor.org>.
- Weber, Alfred. (1993). *Felsefe Taribi*. Çev. H. Vehbi Eralp. İstanbul: Sosyal Yayınlar.

Öz: Dekadans ilkin ahlaki iyi adına içgüdülerin yozlaştırılması, bireydeki yaşamsal gücün zayıflatılması olsa da bununla sınırlı kalmamış, bütün bir kültür ve medeniyete bulaşmıştır. Ancak dekadans tartışmalarına bakıldığında daha çok ahlaki dekadans üzerine yoğunlaştığı, kültür ve medeniyetteki dekadansın yeterince tartışılmadığı; ahlaki dekadans tartışmalarının gölgesinde kaldığı görülür. Bu makaledeki amacımız ahlak alanındaki dekadansın yanında dekadansın kültür ve medeniyetteki çeşitli tezahürlerine ışık tutarak Nietzsche'nin dekadans eleştirisinin olabildiğince tam bir portresine ulaşmaktır. Buna dekadansın bir tür soykütüğünün çıkarılması da denilebilir. Zira ona göre yaşamı iyi ve kötü olarak ikiye ayırarak yaşamın zorunlu mayası olan kötü'yü yok etmeye yönelik idealist anlayışlar dekadans olduğu kadar, idealizme karşıtlık temelinde zuhur etmiş ahlak, kültür ve medeniyetler de dekadanstır. Bu kontrast düşüncelerin tamamı dekadansın farklı semptomlarını oluştururlar. Bu bağlamda makalede sadece idealist yorumun ürünü ahlakın ve yansımalarının Nietzsche'nin yıkıcı eleştirisinin hedefinde yer almadığı; idealist ahlak ve değerlerin yıkımı üzerinden yükselen modernizm ve onun türevleri olan pozitivist, ilerlemeci anlayışların tümünün; tarihin ideal bir geleceğe yol aldığını öne süren sosyalizmin, türlerin sürekli tekamül içinde olduğunu öne süren Darvinizmin; Kantçı ahlakçılığın, demokrasinin, romantizmin ve daha da genişletilebilir bir listenin onun yıkıcı eleştirisinin hedefinde yer aldığı gösterilecektir.

Anahtar Kelimeler: Güç istenci, dekadans, içgüdü, ahlak, soykütüğü.

